

Molnár Gábor hadnagy:

UKRAJNA TERÜLETVÉDELMI RENDSZERE

DOI: 10.35926/HSZ.2024.2.2

ÖSSZEFOGLALÓ: *Ukrajna 2013-tól folyamatos lépéseket tett területvédelmi rendszerének fejlesztésére és átalakítására. Az ezzel kapcsolatos különböző elgondolások az éppen fennálló helyzetre való tekintettel többször is módosultak az országot ért, 2022. február 24-ei orosz támadást megelőzően. A tanulmány az ukrán területvédelmi rendszernek az említett időintervallumban történő fejlesztési folyamatát ismerteti.*

KULCSSZAVAK: *területvédelem, területvédelmi erők, Nemzeti Gárda, önkéntes zászlóaljok, nemzeti ellenállás koncepciója, Ukrajna*

A SZERZŐRŐL:

Molnár Gábor hadnagy, az MH Területvédelmi Erők Parancsnoksága Tervezési Főnökség beosztott tisztje, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola hallgatója (ORCID: 0000-0002-7227-9405; MTMT: 10054186)

BEVEZETÉS

A területvédelemről alkotott nézetek meglehetősen eltérőek. Hazánkban a területvédelem elsősorban mint feladatrendszer jelenik meg, amely döntően a hátsóország védelmével összefüggő tevékenységeket takar.¹ Ez az egykori szovjet katonai gondolkodás hazánkra kifejtett hatásából fakad. A szovjet hadműveleti doktrínák a Szovjetunió fegyveres erői és a Varsói Szerződés országai hagyományos katonai képességeinek a NATO-val szembeni jelentős erőfölényéből indultak ki, ami alapján támadó szellemű hadműveleti koncepciókat dolgoztak ki. Ezek alapvetése az volt, hogy erők rövid idő alatt képesek leküzdeni vagy áttörni a NATO előretolt védelmét és mindvégig fenntartani a kezdeményezést. Azt feltételezték, hogy honi területüket ezért csak korlátozottan érintik majd a szárazföldi hadműveletek, így az mindvégig megőrzi hátsóország jellegét, és amelyre így elsősorban a harmadik dimenzióból érkező csapások és tömegpusztító fegyverek, valamint a kisebb légideszant-, átszivárgó, felderítő- és diverzáns erők jelenthetnek fenyegetést.² A szovjet katonai gondolkodásban a hátsóország ezen fenyegetésekkel szembeni védelmét tekintették területvédelemnek, amely feladatok ellátására elsősorban területvédelmi tartalékos erőket és különböző félkatonai szervezeteket (pl. belügyi csapatokat vagy a magyar Munkásőrséghez hasonló ún. népi milíciákat) alkalmaztak. Általában ez a megközelítés volt jellemző a többi katonai nagyhatalomra, illetve azon kisebb országokra is, amelyek valamelyik katonai nagyhatalom szövetségeseiként azok katonai gondolkodását adaptálták.

¹ Vö. Berkáné 2015, 641.; Krajnc 2019, 1085.

² Erre vonatkozólag részletesen lásd FM 100-2-1 The Soviet Army... 1984.

A korlátozott katonai képességekkel rendelkező semleges országok esetében ezzel szemben a területvédelmet egy átfogó védelmi koncepciónak tekintették/tekintik, amely az ország katonai védelmével azonos. Ennek oka, hogy ezek a nemzetek abból az alapesetből indultak ki, hogy nem képesek egy nagy erejű támadást már a határövezetben elhárítani, illetve a támadókat ott feltartóztatni, ezért országuk jelentős része vagy akár egésze hadműveleti területté válik. A potenciális agresszor jelentős erőfölényére való tekintettel ezért fegyveres erők egészét – beleértve a területvédelmi csapatokat is – a saját terület teljes mélységében folytatott védelmi harcokra készítették fel. Ezek a nemzetek a területvédelem alatt ezért egy olyan hadászati védelmi koncepciót értenek, amely a háború – esetükben korlátozott – végső célját hivatott megvalósítani: az eredeti helyzet visszaállítását. Ezzel összefüggésben gyakorta nevezik a területvédelmet katonai stratégiai koncepciónak is, mivel a területvédelem a politikai célt valósítja meg, és az ország katonai védelmének erre a védelmi hadműveletre történő felkészítését az elrettentés eszközének tekintik. Ez az elrettentés azonban – a potenciális agresszor jelentős erőfölényére való tekintettel – nem a „hagyományosnak” tekintett háborús cél (a saját akarat szemben álló félre történő rákényszerítése annak ellenállásra képtelenné tételével) megvalósítását helyezi kilátásba (büntetésen alapuló elrettentés), csupán olyan hadművelési helyzet megteremtését, amely a támadó számára a támadással elérhető előnyökhöz képest aránytalanul nagy élőerő-, anyagi és idővesztéssel járhat (megtagadásra alapuló elrettentés).

Ami ezeknek a megközelítéseknek a legfőbb jellemzője, hogy az alacsonyabb harcértékű területvédelmi erőket a hadműveletek során döntően kis alegységekben, visszamaradó erőként alkalmazzák, elsősorban a támadó szárnyai, kikülönített erői, utánpótlási vonalai és puha célpontjai elleni korlátozott célú támadások (lesállítás, rajtaütés) végrehajtására. Nem egy esetben ugyanakkor a visszamaradó területvédelmi erőkkel mint a megszállt területeken alulról szerveződő fegyveres ellenálló csoportok „alapsejtjeivel” is számolnak. Ez az elgondolás a legszemléletesebben az egykori jugoszláv területvédelmi rendszerben jelent meg, ahol a területvédelmi erők országos lefedettségű szervezetére épülve bontakozott volna ki a fegyveres ellenállás végső stádiumát jelentő partizánháború.³ Ilyen megközelítések még ma is léteznek, így például a balti államok és Lengyelország koncepciói és doktrínái is nevesítik, hogy adott esetben az ország megszállt területein visszamaradó területvédelmi erők és a helyi lakosságból alulról szerveződő gerilla-/partizáncsapatok kerülnek alkalmazásra.⁴ Ennek magyarázata, hogy az érintett nemzetek nem tartják elégségesnek a saját és a régióban állomásozó, valamint a gyorsreagálású NATO-erőket arra, hogy egy meglepetésszerű támadás esetén a támadást már a határövezetben elhárítsák, ezért a védelmi tervezésben a legrosszabb cselekvési változatra felkészülve abból indulnak ki, hogy a hadműveletek első fázisában területük egy része megszállás alá kerülhet.⁵ Az ilyen jellegű szcenáriókra történő felkészülés képezte a 2010-es években a Svéd Védelmi Egyetem és az USA különleges művelési erőinek égisze alatt, számos szövetséges és partnerország közreműködésével kidolgozott *Ellenállási művelési koncepció (Resistance Operating Concept, ROC)* kiindulópontját is.⁶

³ A területvédelem eltérő megközelítéseire lásd Roberts, 1986; Mendershausen 1973.

⁴ Vö. DD-3.40 Wojska Obrony Terytorialnej... 2018; D-LK-1 Lietuvos Karinė Doktrina... 2016; National Security Concept of Estonia... 2017; Valsts Aizsardzības koncepcija 2020.

⁵ Vö. Zaleski et al. 2020.

⁶ Vö. Fiala–Petterson 2020.

AZ UKRÁN TERÜLETVÉDELEM A 2014-ES KONFLIKTUST MEGELŐZŐ IDŐSZAKBAN

Ukrajna a függetlenségének elnyerését (1991) követően politikai és történelmi okokból a szovjet területvédelmi megközelítést követte, ezért a területvédelmet a hátszág katonai védelmével azonosította. Ezt az ukrán védelmi törvény 2022 januárjában történt módosításáig úgy határozta meg, hogy az „különleges időszakban” fogatosított katonai és különleges rendszabályok rendszere, melynek feladata:

- az államhatárok védelme;
- a hatóságok és a fegyveres erők tevékenységének biztosítása;
- a létfontosságú létesítmények őrzés-védelme;
- az ellenséges diverziós és felderítőcsoportok, államellenes paramilitáris szervezetek és egyéb fegyveres agresszorok elleni küzdelem;
- az állampolgárok védelme az ellenséges csapásokkal, szabotázs- és terrorista stb. akciókkal szemben;
- különleges jogrendben fogatosított jogszabályok érvényre juttatása.⁷

Ez a területvédelmi „rendszer” ugyanakkor csak papíron létezett. Békében tényleges területvédelmi csapatokkal Ukrajna nem rendelkezett, a belbiztonsági erők (belügyi csapatok, határőrség, rendőrség) pedig, jóllehet félkatonai szervezetekként funkcionáltak, inkább csak karhatalmi és rendészeti feladatok ellátására voltak alkalmasak. Mindemellett a reguláris erők állapota sem volt kielégítő, amit jelez, hogy a 2012-es *Nemzeti biztonsági stratégiában* felsorolt fenyegetések és biztonsági kihívások között kiemelten nevesítették a fegyveres erők folyamatosan romló állapotát.⁸ Ezt volt hivatott orvosolni egy 2013-as törvényjavaslat, amely egy önkéntes haderő kialakítását irányozta elő.⁹ Ezzel párhuzamosan jelentkezett az önkéntes tartalékos, és azon belül a területvédelmi tartalékos szervezet létrehozásának igénye is.

Az önkéntes tartalékosok toborzása 2013-ban vette kezdetét, azonban a kialakítandó önkéntes tartalékos rendszeren belül a hadműveleti csapatok tartalékosokkal történő feltöltése élvezett prioritást, a területvédelmi erőkkel ráadásul ekkor még inkább a polgári hatóságok támogatása és kiemelten a katasztrófavédelem területén számoltak.¹⁰ A haderőreform egy, a nyugati minták alapján szervezett kisebb létszámú, de aktívabb nemzetközi szerepvállalásra alkalmas fegyveres erő kialakítását célozta, nem pedig az ország hagyományos katonai védelmi képességeinek fejlesztését. Ez összhangban állt az egy évvel korábban elfogadott *Katonai doktrínával*, amely rögzítette, hogy Ukrajnának a közeljövőben nem kell számolnia olyan fegyveres agresszióval, amely regionális vagy helyi háborúhoz vezetne.¹¹ A haderőreform végrehajtására azonban az EuroMaidan Mozgalom okozta belpolitikai, majd a krími és a Donyec-medencei válság közepette nem kerülhetett sor.

⁷ Lytvynenko et al. 2017, 70.

⁸ Fluri et al. 2013, 128.

⁹ Ukraine reinstates conscription... 2020.

¹⁰ White Book (2013) 2014, 27–28.

¹¹ Fluri et al. 2013: i. m. 141.

A HÁTORSZÁG BIZTOSÍTÁSÁNAK PROBLÉMÁJA A DONYEC-MEDENCEI KONFLIKTUS KEZDETÉN

A belpolitikai válság, amely a hibrid eljárásokat alkalmazó Oroszország beavatkozásával csak még inkább elmélyült, és már egy külső katonai fenyegetéssel is párosult, az ukrán államot rendkívül nehéz helyzetbe hozta. A közbiztonság és az ország védelmi képességei, melyek egyébként is kívánnivalót hagytak maguk után, tovább romlottak; több katonai és rendvédelmi alakulat részlegesen vagy teljesen dezorganizálódott. Egyes becslések szerint az ukrán haderő akkori aktív 140 000 fős létszáma egy alig 6000 fős (!) harcoló kötelék kiállítását tette lehetővé.¹² Hasonlóan rossz állapotban voltak a belbiztonsági erők is; a konfliktusban közvetlenül érintett Donyec-medencében alakulataik 25-30%-a felbomlott, vagy a szakadárok mellé állt.¹³ Az akkori állapotokat a 2014-es *Fehér könyv* a következőképp írta le: „Az állami vezetés döntést hozott arról, hogy terrorellenes műveletet hajt végre Donyeck és Luhanszk régióban, és területvédelmi feladatokat hajt végre, tekintettel az illegális fegyveres csoportok agresszív cselekményeire, amely a helyi hatóságok összeomlását idézte elő.”¹⁴ Az említett régiókat terrorellenes műveleti (Anti-Terrorist Operation, ATO) területnek nyilvánították, és ezzel kezdetét vette a Donyec-medencei háború (2014–2022).

Komoly kihívást jelentett, hogy az egyébként is belpolitikai válságokkal és gazdasági nehézségekkel küzdő Ukrajna egy meglehetősen rosszul funkcionáló hátországgal rendelkezett, ami – tekintettel a fegyveres és a belbiztonsági erők említett problémáira, valamint a romló közbiztonságra – jelentős mértékben csökkentette a csapatok bevetettségét. A politikai-katonai felső vezetésnek alapvetően két kihívással kellett szembenéznie. Az egyik maguknak a fegyveres erőknek a mozgósítása, a másik pedig az ezt lehetővé tevő és a hadműveletek folyamatos műveleti támogatásához szükséges stabil hátország biztosítása volt. A fennálló helyzetben a korábban célként megfogalmazott önkéntes haderő kialakításának nem volt realitása, ezért a csapatok feltöltését, a korábbi gyakorlatnak megfelelően, a hadköteles állampolgárok mozgósításával kísérelték meg biztosítani.

2014–2015-ben hat részleges mozgósítást rendeltek el, végrehajtásuk azonban sikertelennek bizonyult. Ez részben a védelmi igazgatási szervezetek nem megfelelő működésével, részben pedig a hadköteles polgárok ellenállásával magyarázható, akik vagy nem tettek eleget a behívóparancsnak, vagy egész egyszerűen a bevonulást követően dezertáltak.¹⁵ A hátország biztosítása okán ekkor vette kezdetét a tartalékos területvédelmi zászlóalj és a csendőrségi szervezatként funkcionáló Nemzeti Gárda létrehozása. A területvédelmi erők esetében 32 zászlóalj, valamint egy kísérleti dandár megalakításával számoltak.¹⁶ Problémát jelentett azonban, hogy az állomány feltöltéséért ugyanaz a védelmi igazgatási rendszer felelt, amely az ukrán haderő reguláris csapatainak kiegészítését sem tudta megfelelően végrehajtani. A hadkiegészítés ezért kényszerűen támaszkodott az alulról szerveződő, ún. önkéntes zászlóaljakra.¹⁷ A hátország biztosításának problémáját végül jelentős mértékben ezeknek az önkéntes zászlóaljoknak a fegyveres erőkbe és a biztonsági szervezetekbe történő integrálásával sikerült megoldítani.

¹² Facon 2017, 5.

¹³ Uo.

¹⁴ White Book (2014) 2015, 9.

¹⁵ Facon 2017: i. m. 7–8.

¹⁶ Muraveinyk 2021, 15–16.

¹⁷ Eredetileg ilyen szervezetként jött létre a híradásokban gyakorta szereplő, ma már a Nemzeti Gárda dandárszintű szervezeteként működő Azov Zászlóalj is. Vö. Puglisi 2015, 7–9.

ÖNKÉNTES ZÁSZLÓALJAK

A Krim orosz annexiója (2014) és a keleti régió válsága az ukrán állampolgárok igen jelentős részét készítette arra, hogy lehetőségeihez mérten valamilyen szerepet vállaljon Ukrajna védelmében. A belpolitikai válságra és a romló közbiztonságra való tekintettel országszerte különböző *önvédelmi szervezetek* alakultak. Ezek jellemzően a hatóságoktól függetlenül, alulról szerveződtek, vagy különböző politikai vezetők és helyi oligarchák támogatásával jöttek létre.¹⁸ 2014 tavaszától ezek a szervezetek fokozatosan irreguláris fegyveres milíciákká, önkéntes zászlóaljakká alakultak. Elnevezésükkel ellentétben igen változatos képet mutatnak: a kisebb, szakaszszintű és a nagyobb, akár ezredszintű kötelékeiket is „zászlóaljaknak” nevezték. Többségük a hátszországban látott el területvédelmi feladatokat, de részt vettek az ATO-ban alkalmazott reguláris harcoló csapatok mögöttes területeinek biztosításában is, illetve voltak közöttük kifejezetten harcoló alakulatok is.¹⁹ Miután a közrend biztosítása, a fegyveres erők mozgósítása, valamint a hadműveleti feladatok végrehajtása olyan mértékű humán- és anyagi erőforrásokat igényelt az állam részéről, melyeket az nem tudott biztosítani, ezért, ha fenntartásokkal is – hiszen az önkéntes zászlóaljak megalakulása több szempontból is sértette az állami erőszak-monopólium kizárólagosságának elvét –, de a vezetés elfogadta létrejöttüket. A kormány természetesen törekedett minél nagyobb ellenőrzést gyakorolni felettük, és azokat a fegyveres és belbiztonsági erőkbe integrálni. Ennek végrehajtását olyanmire fontos feladatnak tekintették, hogy azt még a 2015-ben elfogadott új ukrán *Katonai doktrínában* is nevesítették.²⁰

Az integráció alapvetően kétféleképpen valósult meg. Az egyik megoldást az önkéntes zászlóaljaknak mint önálló alegységeknek – általában szervezetük és parancsnoki állományuk meghagyása mellett – a fennálló struktúrákba történő integrálása jelentette, tehát magát az alakulatot „regularizálták”. A másik megoldást a fennálló struktúrákban szolgáló sorozott, szerződéses és hivatásos állomány, valamint az önkéntes zászlóaljak állományának összevonásával létrehozott új alegységek felállítása jelentette. Előbbi inkább a Belügyminisztériumnak, utóbbi a Védelmi Minisztériumnak alárendelt erőknél volt jellemző. Az említett integráció folyamatában az önkéntes zászlóaljaknak négy fajtája alakult ki:

1. területvédelmi (tartalékos) zászlóaljak;
2. Nemzeti Gárda (tartalékos) zászlóaljak;
3. különleges rendeltetésű rendőr zászlóaljak;
4. (még) nem integrált önkéntes zászlóaljak.²¹

2014 őszére mintegy 44 területvédelmi, 32 különleges rendeltetésű rendőr, valamint 3 Nemzeti Gárda zászlóalj integrációja valósult meg, és mindössze 1 önálló, nem integrált önkéntes zászlóalj maradt, a szélsőjobboldali Jobb Szektor nevezetű párt fegyveres csoportja.²² Gyakorlatilag ezzel az integrációval jött létre Ukrajna területvédelmi rendszere, miután ezeket az erőket alapvetően az ukrán védelmi törvényben meghatározott területvédelmi feladatokra – a hátszország védelmére és rendjének fenntartására – alkalmazták. Emellett természetesen

¹⁸ Bulakh et al. 2017, 1, 4.

¹⁹ Uo. 4–7.

²⁰ Lytvynenko et al. 2017: i. m. 70.

²¹ Bulakh et al. 2017: i. m. 4.

²² Puglisi 2015, i. m. 6–7.

továbbra is ellátták az ATO harcoló erői mögöttes területeinek védelmét, illetve egyes alegységeiket a harcoló műveletekben is alkalmazták.²³ A változó intenzitású Donyec-medencei harcok humánerőforrás-igényei ugyanakkor egyre nagyobb mértékben követelték meg az egykori önkéntes zászlóaljkból szervezett erőknek az ATO-ban való alkalmazását, ezért a területvédelmi zászlóaljakat a reguláris erők dandárstruktúrájába integrálták. Ez a folyamat 2016-ra fejeződött be teljesen.²⁴ A területvédelmi alegységeket gépkocsizó zászlóaljként integrálták a fennálló dandárstruktúrába, illetve azokból létrehoztak új, kizárólag területvédelmi zászlóaljkból szervezett gépkocsizó lövész-dandárokat is.²⁵

AZ EGYSÉGES TERÜLETVÉDELMI RENDSZER LÉTREHOZÁSA

Az önkéntes zászlóaljak integrációja jelentős szerepet játszott az ukrán haderő létszámnövelésében. 2016-ban 63 500 korábbi önkéntes vállalt szerződéses szolgálatot, és az integrációval, valamint további önkéntesek bevonulatásával az ukrán haderő létszáma három év alatt 140 000-ről 250 000 főre nőtt. Ez a létszámnövelés tette lehetővé, hogy a 2016-ra tervezett 7. részleges mozgósítást már nem kellett végrehajtani.²⁶ A szerződéses állomány létszámnövekedése folytán – melynek jelentős része az önkéntes zászlóaljkból került át – az ATO-ban 2016-tól sorállományú katonákat harcfeladatok végrehajtására már nem alkalmazták.²⁷ A vezetés ugyanakkor az eredetileg a területvédelmi (hátszágvédelmi) feladatok végrehajtására megalakult önkéntes zászlóaljak integrációját követően is szükségesnek tartotta, hogy a hátszágban rendelkezésre álljon egy olyan erő, amely biztosítani tudja a műveleti erők zavartalan tevékenységét. Ez újabb csapatok felállítását tette szükségessé, miután a területvédelmi csapatok az integrációt követően lényegében elvesztették korábbi, területvédelmi jellegüket. Ezzel összefüggésben született döntés a már megalakult Nemzeti Gárda szervezetének és képességeinek továbbfejlesztéséről, valamint egy új területvédelmi erő létrehozásáról.

A Nemzeti Gárda lényegében a korábbi szovjet típusú, katonailag szervezett belügyi csapatok jogutód szervezete volt. A szovjet szellemiséggel természetesen nem azonosult a szervezet, a 2016-ban elfogadott *Biztonsági és védelmi szektor fejlesztési koncepció* a Nemzeti Gárda létrehozása kapcsán úgy fogalmazott, hogy a „legjobb európai gyakorlattal összhangban, Ukrajna Nemzeti Gárdája az Ukrán Belügyminisztériumhoz tartozik mint rendvédelmi katonai szervezet”.²⁸ A „legjobb európai gyakorlat” itt a nyugati típusú csendőr szervezetekre történő utalás volt. A Nemzeti Gárda törvény a szervezet rendeltetését elsősorban a belbiztonsági feladatokkal hozta összefüggésbe, úgy mint „az ukrán állampolgárok életének, jogainak, szabadságának és jogos érdekeinek, a társadalomnak és az országnak a bűnöző és egyéb illegális cselekményekkel szembeni védelme, a közrend és a közbiztonság biztosítása”.²⁹ Mindemellett nevesítettek olyan feladatokat is, mint a terrorizmussal és az

²³ Bulakh et al. 2017: i. m. 4., 14–15.

²⁴ Vö. Holcomb 2016.

²⁵ A fennálló dandárstruktúrába integrált gépkocsizó lövész területvédelmi zászlóaljak a gépesített lövész-, harcokocsizó-, hegyivadász- és tüzerdandárok alárendeltségébe kerültek, míg az 56–59. hadrendi számot viselő önálló gépkocsizó lövész dandárok kizárólag területvédelmi zászlóaljkból alakultak meg. Vö. Muraveinyk 2021a, i. m. 17.

²⁶ Facon 2017: i. m. 7.

²⁷ Uo. 8.

²⁸ Lytvynenko et al. 2017: i. m. 459.

²⁹ Uo.

illegális paramilitáris szervezetekkel szembeni küzdelem, továbbá az Ukrán Fegyveres Erőkkel való együttműködés az országot ért támadás esetén, beleértve a területvédelmet (hátszág védelme) és a harcoló műveletek végrehajtását is.³⁰ A Nemzeti Gárda törvényben meghatározott feladatai igen sokrétűek, ezért alább csak néhányat sorolok fel:

- rendvédelmi és karhatalmi feladatok;
- terrorizmussal, fegyveres bűnözői és egyéb illegális fegyveres csoportokkal szembeni küzdelem;
- az országot ért támadás esetén a fegyveres erőkkel együttműködve harc- és területvédelmi feladatok végrehajtása;
- rendezvények és a közrend biztosítása;
- az államhatár védelme;
- kijelölt létesítmények fegyveres védelme, különös tekintettel a kormányzati, külképviseleti, ipari és nukleáris objektumokra;
- katonai és polgári szállítások fegyveres biztosítása.³¹

A feladatrendszer alapján objektumvédelmi, különleges rendeltetésű, műveleti rendeltetésű, karhatalmi, személyvédelmi és különböző önálló egységeket és alegységeket állítottak fel.³² A Nemzeti Gárda létszámát 60 000 főben határozták meg, ami mozgósítás útján emelhető. Állományát hivatásosok és sorkötelesek, valamint önkéntes tartalékosok alkotják.³³

A Nemzeti Gárda fejlesztésével párhuzamosan vette kezdetét a hadműveleti csapatokba integrált korábbi területvédelmi erők pótlása is, és 2016-ban egy új, dandárstruktúrán alapuló területvédelmi szervezet létrehozása.³⁴ Az első dandárok csak 2018-ban alakultak meg, ugyanakkor a köztes, kétéves szervezési időszakban is már rendszeresen gyakorlatoztatták a meglévő állományt.³⁵ A területvédelmi dandárstruktúrát a területi elv alapján hozták létre, így régióként 1–1, továbbá 1 fővárosi dandár felállításával számoltak. Ez a megszállt területek nélkül összesen 25 dandárt jelentett. A dandárok zászlóaljai szintén a területi elvet követve, kerületenként alakultak meg. A dandárok aktív állományát dandáronként kezdetben 20–25 fő képezte, összesen kevesebb mint 600 fővel, utóbb azonban ez a szám 10 000 főre emelkedett, illetve további 1000 főt a különleges műveleti erökhöz vezényeltek.³⁶ A területvédelmi erők „M” létszámát 130 000 főben határozták meg.³⁷ Ez az új struktúra azonban már nem a védelmi törvényben a területvédelem számára meghatározott hátszágvédelmi feladatok ellátására jött létre, és egy, a régi szovjet területvédelmi (hátszágvédelmi) megközelítéstől teljesen eltérő koncepció megvalósítását volt hivatott előkészíteni.

A NEMZETI ELLENÁLLÁS KONCEPCIÓJA

A szovjet időszakból fennmaradt, a területvédelemről és a területvédelmi erők alkalmazásáról addig vallott elvektől eltérő megközelítés 2015-től fokozatosan alakult ki Ukrajnában. Ebben

³⁰ Uo.

³¹ Uo. 459–460.

³² Holcomb 2016: i. m. 17–18.

³³ Lytvynenko et al. 2017: i. m. 461–464.

³⁴ Vö. Lapaiev 2021; Muravejnyk 2021b.

³⁵ Vö. White Book (2017) 2018, 12.; White Book (2018) 2019, 35–36., 70.

³⁶ Lapaiev 2021: i. m.

³⁷ Shelest 2022, 9–10.

az évben készítette el az Afganisztáni Veteránok Ukrajnai Szövetsége az ún. *Területvédelmi harcok kézikönyvét*.³⁸ Mivel afganisztáni veteránokról van szó, ezért abban elsősorban a gerillajellegű harctevékenységekről értekeztek, ami a területvédelmi erők alkalmazása tekintetében Ukrajnában akkor még újszerűen hatott. Ugyancsak jelentős szemléletbeli váltásnak tekinthető, hogy az ugyanebben az évben elfogadott új *Katonai doktrína* egyik passzusa úgy fogalmazott, hogy az ország védelmében a „műveleteket a területvédelemmel és az átmenetileg megszállt területeken szervezett ellenálló mozgalommal együttesen” kell végrehajtani.³⁹ A 2020-as *Fehér könyv* pedig már *expressis verbis* nevesítette, hogy a területvédelem és az „ellenálló mozgalom” együttműködése erősíti az ország védelmi képességeit.⁴⁰

Mindez mutatja, hogy az új területvédelmi rendszer rendeltetésére a vezetés ekkor már egészen más megközelítés szerint tekintett. Ez jelentős részben összefüggött azzal, hogy 2020-ban a politikai vezetés nyíltan kijelentette, hogy az ukrán erők nem képesek sikeres támadó hadműveletet végrehajtani és visszaszerezni az elvesztett területeket.⁴¹ Ebből következően az esetleges jövőbeli, további orosz katonai agresszióval szembeni védelemhez szükséges képességek kialakítása vált prioritássá. Az új szemlélettel függött össze a különleges műveleti erők már jelzett, 1000 fővel történő megerősítése is. Ukrajna ugyanis becsatlakozott a ROC-t kidolgozó munkacsoportba, amely – ahogy azt a bevezetőben említettem – kifejezetten a megszállt területeken megalakuló fegyveres ellenálló csoportok létrehozásának és alkalmazásának lehetőségeit vizsgálta, illetve azt, hogy azokban milyen szerepet játszhatnak a visszamaradó erőként tevékenykedő különleges műveleti és területvédelmi csapatok.

A ROC-munkacsoportban való részvétel, valamint a területvédelmi erők visszamaradó erőként gerillajellegű tevékenységekre és helyi fegyveres ellenálló csoportok létrehozására, támogatására, valamint az azokkal való együttműködésre alkalmazó balti nemzetekkel és Lengyelországgal fennálló kapcsolatok hatására a törvényhozás 2021 nyarán egy új törvénytervezetet készített. A törvénytervezet megnevezése már önmagában is egyértelműen utalt a ROC-ra, az ugyanis a nemzeti ellenállás alapelveiről szóló törvényként került a törvényhozás elé. A törvényjavaslat kevesebb mint két hónappal az orosz invázió előtt, 2022 január 1-jével lépett hatályba. A törvény módosította a védelmi törvény több passzusát, közte a területvédelem ott felsorolt feladatait is, a nemzeti fegyveres ellenállás bázisaként pedig a területvédelmi erőköt és a polgári lakosságot nevezte meg. Részletezte a területvédelmi struktúrák szigorúan területi elv alapján történő működtetését, közvetetten utalva arra, hogy ez képezi az ellenállás, a kvázi népfelkelés alapját, a megszállt területeken való helyi fegyveres ellenállás kibontakozását. A törvény ezenkívül egyértelműen megfogalmazta a megtagadáson alapuló elrettentés elvét is, kimondta ugyanis, hogy az agresszonnal szembeni elrettentést a számára elfogadhatatlanul nagyarányú veszteségokozással valósítja meg.⁴² Ezzel összefüggésben – Lengyelországhoz hasonlóan – a területvédelmi erők önálló haderőnémmé alakultak.

A 2022-es orosz támadó hadművelet első szakaszában ez a törvény biztosította a jogi kereteket ahhoz, hogy a békekörletükben visszamaradó területvédelmi erőkkel együttműködő helyi fegyveres ellenálló csoportok alakuljanak meg, illetve integrálódjanak azokba, vagy új területvédelmi csapatokat alakítsanak meg. Így 2022 májusában a területvédelmi erők

³⁸ White Book (2015) 2016, 58.

³⁹ Lytvynenko et al. 2017: i. m. 155.

⁴⁰ White Book (2019–2020) 2021, 158.

⁴¹ McLaughlin 2021.

⁴² Vö. No. 1702-IX 2021.

az eredeti 25 helyett már 32 dandárral rendelkeztek.⁴³ A háború kezdetén meglehetősen gyorsan haladt a dandárok feltöltése; az orosz támadás második napján mintegy 50 000 fő vonult be a területvédelmi erőkhöz, májusra a létszámuk pedig már 110 000 fő körüli volt. Mindemelllett a nemzeti ellenállás koncepciója keretén belül kb. 70 000 fő szolgált nagyjából 700 megalakult helyi – kvázi területvédelmi – ellenálló alegységben.⁴⁴

A területvédelmi csapatok elsősorban az invázió kezdetén játszottak fontos szerepet a hadműveletekben. Az Antonov repülőtérén, Kijev külvárosában objektumvédelmi feladatokat ellátó helyi területvédelmi alegység az invázió első napján nagy mértékben hozzájárult ahhoz, hogy az orosz légideszantcsapatokat sikerült feltartóztatni addig, ameddig az aktív és Nemzeti Gárda csapatok lezárják a fővárosba vezető irányokat.⁴⁵ Tevékenyen részt vettek továbbá a kijevi, harkivi, csernyihivi, szumi, luhanszki, donyecki, zaporizzsjai és mikolajivi régiók településein folytatott helység harcokban, valamint az ország mélységébe előnyomuló orosz csapatok nem kellően biztosított mögöttes területeinek a pusztításában is.⁴⁶ Mindemelllett a hadműveletek által közvetlenül nem érintett régiókban a belbiztonsági szervezetekkel és a rendőrséggel együttműködve számos orosz diverzáns, szabotőr és felderítő csoport felderítésében, illetve elfogásában is alkalmazták őket.⁴⁷

A hadművelet második szakaszában ugyanakkor, az orosz csapatok Donyec-medencébe történő visszavonulását követően már megmutatkoztak ezeknek az erőknek a korlátai is. A csapatok nem kellő anyagi-technikai ellátottsága, mozgékonysága és a páncélvédelem hiánya kevésbé tette alkalmassá őket arra, hogy a széles arcvonalon, összefüggő orosz védelem elleni magas intenzitású harcokban eredményesen részt vegyenek, mivel képességeiket tekintve önállóan leginkább csak könnyűgyalogságként, a kis alegységek által végrehajtható feladatokra voltak alkalmazhatók. Ilyen műveletekben aktívan részt venni csak a reguláris erők közvetlen alárendeltségében és az általuk biztosított hozzáadott képességek megléte esetén voltak képesek.⁴⁸

ÖSSZEGZÉS

Az ukrán területvédelmi rendszer transzformációja több szempontból is figyelemreméltó. Kronológiai sorrendben haladva a következő tényezőket érdemes számításba venni. Először is, hogy Oroszország már a konfliktus hibrid szakaszában is képes volt olyan körülményeket teremteni (megbontani Ukrajna belső rendjét), hogy egy háborús küszöb alatti konfliktus esetén is szükségessé vált a fegyveres és a belbiztonsági erők területvédelmi csapatokkal történő megerősítése. Az események megmutatták, hogy ezek az erők az első vonalbeli csapatok tehermentesítésében, illetve a műveletek biztosításában is hasznosak voltak. A magasabb harcértékű csapatokat az ör- és fegyveres biztosítási feladatok alól mentesítve, illetve műveleteik mögöttes területeit védelmezve, lehetővé tették, hogy az első vonalbeli erőket nagyobb arányban lehessen alkalmazni az ATO harcoló műveleteiben. A területvédelmi erőknek a nemzeti ellenállás koncepciója alapján való átalakítása és alkalmazása ellenben egészen más szempontból lényeges. Az egykori szovjet támadó szellemű doktrínákon alapuló ukrán

⁴³ Shelest 2022: i. m. 9.

⁴⁴ Bielisekov 2023.

⁴⁵ Butchenko 2022.

⁴⁶ Bielieskov 2023: i. m.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ Uo.

katonai gondolkodás, amely védelemben legfeljebb a hagyományos hadművelleti és harcászati elvek alapján kialakított – jellemzően állóvédelemre berendezkedett – magasabbegységek alkalmazásával, a támadás határvézetben való elhárításával, és így egy viszonylag biztonságos hátországgal számolt, az ország teljes mélységében védelmi harcot folytatni képes koncepcióra, tehát a hidegháború kis – elsősorban semleges – államaira jellemző átfogó területvédelmi elgondolásra tért át. Ma már kijelenthető, hogy az országot ért támadás során, a hadművellet első szakaszában ez az éppen még csak jogi keretekkel rendelkező megközelítés sikeresen vizsgázott. Az ukrán erők kis alegységei az ország mélységébe előnyomuló orosz csapatok mögöttes területeit és utánpótlását pusztítva jelentős veszteségeket tudtak okozni a támadónak.

Ki kell hangsúlyozni azonban, hogy hiba lenne ebből messzemenő következtetéseket levonni. Egyfelől, az orosz támadásra, mivel az a meglepésre alapozott, viszonylag kis számú erők alkalmazásával került sor, illetve most már megállapítható, hogy a hadművellet sem volt kellően előkészítve. Ahhoz pedig, hogy a támadók mögöttes területeit az ukrán csapatok és a frissen megalakult területvédelmi, illetve ellenálló csoportok ilyen sikeresen tudták pusztítani, kellettek azok a korszerű fegyverrendszerek is, amelyek lehetővé tették, hogy ezek a gyengébben képzett erők biztonságos távolságról, magukat nem felfedve, alacsony kockázatvállalással tudjanak veszteségeket okozni. A helység harcokban pedig az állomány területi elvből következő terepismerete jelentett előnyöket. Ellenben a magas intenzitású, „hagyományos” műveletek során ezek az alacsonyabban képzett erők már kevésbé voltak alkalmasak önálló hadművelleti feladatok végrehajtására.

Bár a háború még folyó konfliktus, az eddig rendelkezésre álló információk alapján az talán kijelenthető, hogy a területvédelmi erők általában – az állomány alacsonyabb felkészítettségi szintje, valamint a csapatok korlátozott művelési képességei miatt – leginkább az alacsonyabb kockázattal járó, kis alegységek által végrehajtható harctevékenységekben, illetve helység harcban alkalmazhatók, ahol a leginkább érvényesülni tud a területi elvből fakadó terepismeret adta előnyük. Figyelembe véve azoknak az országoknak a gyakorlatát (a NATO-ban a balti országok és Lengyelország), amelyek a területvédelmi erőket harcoló műveletekben és nem a hátországból tervezik elsősorban alkalmazni, és érdemben számolnak olyan szcenárióval, hogy országuk területének akár jelentős része hadművelleti területté válhat, látható, hogy a területvédelemnek szintén ez a megközelítése elfogadott.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Berkáné Danesch Marianne (szerk.): *Katonai terminológiai értelmező szótár*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015.
- Bielisekov, Mykola: *Ukraine's Territorial Defence Forces: The War So Far and Future Prospects*. RUSI Journal, 2023. 05. 11. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/ukraines-territorial-defence-forces-war-so-far-and-future-prospects> (Letöltés időpontja: 2023. 06. 07.)
- Bulakh, Anna et al.: *First on the Front Lines. The Role of Volunteers in countering Russia's Military Aggression Against Ukraine*. RKK-ICDS. International Centre for Defence and Security, Estonia, 2017. https://icds.ee/wp-content/uploads/2018/ICDS_report_First_on_the_front_lines_ukraine.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 02. 07.)

- Butchenko, Maksym: *Ukraine's Territorial Defence on a War Footing*. International Centre for Defence and Security. International Centre for Defence and Security, 2022. 04. 13. <https://icds.ee/en/ukraines-territorial-defence-on-a-war-footing/> (Letöltés időpontja: 2022. 07. 07.)
- DD-3.40 Wojska Obrony Terytorialnej w operacji. Ministerstwo Obrony Narodowej, Dowództwo Wojsk Obrony Terytorialnej. Warszawa, 2018.
- D-LK-1 Lietuvos Karinė Doktrina. Lietuvos Kariuomenė. Vilnius, 2016.
- Facon, Isabelle: *Reforming Ukrainian Defense: No Shortage of Challenges*. Institut Français des Relations Internationales (IFRI), 2017. 05. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/facon_reforming_ukrainian_defense_2017.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 07.)
- Fiala, Otto – Petterson, Ulrica: *ROC(K) Solid Preparedness. Resistance Operations Concept in the Shadow of Russia*. PRISM, 8. évf. 2020/4., 17–28. https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/prism/prism_8-4/prism_8-4_17-28_Fiala-Petterson.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 02. 01.)
- Fluri, Philipp et al.: *The Security Sector Legislation of Ukraine*. Center of Army, Conversion and Disarmament Studies, Kyiv, 2013. https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Book_LAW-engl_PRESS.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 22.)
- FM 100-2-1. The Soviet Army: Operations and Tactics. Headquarters, Department of the Army, Washington, D. C., 1984. 07. 16.
- Holcomb, Franklin: *The Order of Battle of the Ukrainian Armed Forces: A Key Component in European Security*. ISW. Washington, D. C., 2016. http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISW%20Ukrainian%20ORBAT%20Holcomb%202016_0.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 07.)
- Krajnc Zoltán (főszerk.): *Hadtudományi lexikon*. Új kötet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.
- Lapaiev, Yuri: *Reforming Territorial Defense in Ukraine: Danger in Delay*. The Jamestown Foundation, 2021. 02. 23. <https://jamestown.org/program/reforming-territorial-defense-in-ukraine-danger-in-delay/> (Letöltés időpontja: 2021. 04. 07.)
- Lytvynenko, Oleksandr et al.: *The Security Sector Legislation of Ukraine*. Center of Army, Conversion and Disarmament Studies, Kyiv, 2017. https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Security%20Sector%20Legislation%20Ukraine%202017_eng.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 22.)
- McLaughlin, Sean: *Unconventional Warfare in Ukraine. Why Ukraine Needs a Territorial Defense Force With CMO Capabilities*. Small Wars Journal, 2021. 01. 17. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/unconventional-warfare-ukraine-why-ukraine-needs-territorial-defense-force-cmo> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 07.)
- Mendershausen, Horst: *Territorial Defense in NATO and Non-NATO Europe*. RAND Corporation. R-1184-ISA, 1973. 02.
- Muraveinyk, Anton: *Territorial Defence of Ukraine. Background, current state and way forward*. International Renaissance Foundation, Kyiv, 2021a. <https://savelife.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/TrO-Pages-Web-EN.pdf> (Letöltés időpontja: 2023. 11. 17.)
- Muraveinyk, Anton: *The Territorial Defense System of Ukraine: New Innovations but Incomplete Approach*. The Jamestown Foundation, 2021b. 2021. 12. 01. <https://jamestown.org/program/the-territorial-defense-system-of-ukraine-new-innovations-but-incomplete-approach/> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 23.)
- National Security Concept of Estonia. Estonian Ministry of Defence, 2017.

- Puglisi, Rosaria: *Heroes or Villains? Volunteer Battalions in Post-Maidan Ukraine*. Istituto Affari Internazionali, 2015. 03. 08. <https://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1508.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 29.)
- Roberts, Adam: *Nations in Arms: The Theory and Practice of Territorial Defence*. Second (Revised and Enlarged) Edition. Macmillan, London, 1986.
- Shelest, Hanna: *Defend. Resist. Repeat: Ukraine's Lessons for European Defence*. European Council of Foreign Relations, 2022. 11. 09. <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2022/11/Defend.-Resist.-Repeat-Ukraines-lessons-for-European-defence.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 12. 01.)
- Ukraine reinstates conscription as crisis deepens. BBC, 2014. 05. 02. <https://www.bbc.com/news/world-europe-27247428> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 07.)
- Valsts Aizsardzības Konceptija. Rīga, 2020.
- White Book 2013. The Armed Forces of Ukraine. Ministry of Defence of Ukraine, Kyiv, 2014.
- White Book 2014. The Armed Forces of Ukraine. Ministry of Defence of Ukraine, Kyiv, 2015.
- White Book 2015. The Armed Forces of Ukraine. Ministry of Defence of Ukraine, Kyiv, 2016.
- White Book 2017. The Armed Forces of Ukraine. Ministry of Defence of Ukraine, Kyiv, 2018.
- White Book 2018. The Armed Forces of Ukraine. Ministry of Defence of Ukraine, Kyiv, 2019.
- White Book 2019–2020. The Armed Forces of Ukraine and the State Special Transport Service. Ministry of Defence of Ukraine, Kyiv, 2021.
- Zaleski, Krystof et al.: *Baltic visions and dilemmas of territorial defence after 16 years in NATO*. Journal of International Studies, 13. évf. 2020/4., 184–196. https://www.jois.eu/files/13-14_893_Zaleski%20et%20al.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 12. 07.)
- Zakon Ukrajini. No. 1702-IX, 2021 pro osznovi nacionalnoho sprotivu. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 27.)